

Een 4D-database

Jelle Reumer

Wij zijn een museum en een museum verzamelt. In ons geval zijn dat geen schilderijen, geen antieke landbouwattributen en geen Romeins aardewerk, maar naturalia. In principe is ieder object in onze collectie voorzien van herkomstgegevens; de meest relevante daarvan zijn de vindplaats en de vinddatum. In Het Natuurhistorisch hebben we ongeveer 400.000 van zulke objecten en dus zijn 400.000 vindplaatsen en 400.000 vinddatums geregistreerd, bijna de helft daarvan intussen ook digitaal. Behalve Het Natuurhistorisch is er nog een tiental andere natuurhistorische musea met een relevante collectie in ons land; sinds kort zijn deze musea verenigd in de SNNC, de Stichting Nederlandse Natuurhistorische Collecties*. Met z'n allen hebben die musea een enorme hoeveelheid objecten, men schat ergens rond de 40 miljoen – het overgrote deel daarvan overigens in Leiden. Iets vergelijkbaars doet zich vanzelfsprekend in Duitsland voor, in België, Frankrijk, Engeland, Italië, de VS, Australië en nog tientallen andere landen, tot Namibië toe. Al die musea in al die landen hebben honderden miljoenen objecten, honderden miljoenen vindplaats- en vinddatumgegevens opgeslagen in hun collecties. In feite moet je dat geheel beschouwen als één grote natuurhistorische verzameling. En al die gegevens over de herkomst van de naturalia kun je beschouwen als één grote vierdimensionale databank.

Neem een willekeurige diersoort, bijvoorbeeld de huismus. Doe daarmee dan de volgende gedachtenoefening (die theoretisch ook in de praktijk zou kunnen worden uitgevoerd). Van ieder exemplaar van de huismus in ieder museum waar ook ter wereld noteer je lengtegraad, breedtegraad, hoogte boven de zeespiegel (de drie dimensies van de geografie) en verzameldatum (de vierde dimensie van de tijd). Stop dat in de computer. Iedere huismus wordt een stipje op de kaart, en al die stipjes en al die bijbehorende tijdstippen vormen zo een tekenfilm. Je ziet waar huismussen zitten of zaten, je ziet ze ineens in 1853 bij Brooklyn, New York verschijnen, daarna als een olievlek Noord-Amerika veroveren en vervolgens ook hoe ze in delen van Europa steeds schaarser worden. In theorie kun je deze grap met alle 1,8 miljoen beschreven plant- en diersoorten uithalen. Onze collecties, kortom, vormen zo een tijd-ruimtelijk archief van het leven op aarde. Wij bewaren in onze bescheiden Rotterdamse collectie de laatste ralreiger uit Nederland en de eerste korfmossel uit Rotterdam. Nu begrijpt u ook meteen waarom onze verzameldrift in principe nooit verzadigd is, want het leven op aarde blijft zich ontwikkelen. Het uitsterven van soorten, het binnendringen van exoten, het ontstaan van hybride vormen, alles is keurig in onze musea en herbaria gedocumenteerd. Door zulke gegevens te combineren met meteorologische data en klimaatsontwikkelingen is zelfs na te gaan wat de invloed is van het klimaat op de voor- of

achteruitgang van soorten. Ons gezamenlijke archief is van onschatbare waarde, want wie iets wil weten over de verspreiding van soorten door de tijd heen kan in feite alleen bij de natuurhistorische musea terecht. De collecties zijn een wetenschappelijk instrument van grote waarde.

Je zou zeggen dat de musea dús worden gekoesterd, maar in de praktijk van alledag blijken ze net zo waardevol, of waardeloos, als ieder ander beleidsterrein en kan de overheid van de ene dag op de andere besluiten dat de prioriteit ergens anders ligt. Ik geef toe: ook de zorg, het onderwijs en de verkeersdoorstroming zijn enorm belangrijk, maar ik zie een gemeente of een ministerie niet zomaar een ziekenhuis sluiten, een school opdoeken of het onderhoud aan de weg definitief staken omdat men de prioriteit een tijdje elders legt. Bij musea gebeurt dat wel. De laatste vijf jaar zijn verscheidene natuurhistorische musea verdwenen vanwege prioriteitsverschuiving. In 2007 besloot de gemeente Groningen het Natuurmuseum te sluiten en alleen de kinderboerderijfunctie te handhaven. In 2010-2011 ontmantelde de Universiteit van Amsterdam het Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA) en in 2012 – dit jaar dus – trok de gemeente Zwolle de stekker uit het Ecodrome, waar het regionale Natuurmuseum Noordwest-Overijsel een belangrijk onderdeel van vormde.

Nu kunt u zeggen, gelet op het voorgaande, dat dat niet zo heel erg is mits de collecties maar beschikbaar zijn en blijven – al is het dan op een andere plek. Dat klopt in zekere zin, en daar wordt tegenwoordig dan ook nauwlettend door de SNNC op toegezien. In het geval Groningen was dat nog niet allemaal gegarandeerd en daar is het een en ander misgegaan. Het voormalige ZMA is integraal naar Leiden verhuisd en werd daar samengevoegd met de collectie van Naturalis tot het nieuwe Naturalis Biodiversity Center. De collectie van Zwolle wordt op het moment van schrijven zeer zorgvuldig verdeeld over de bij de SNNC aangesloten musea, waaronder ons museum in Rotterdam. Alle Pleistocene zoogdieren komen deze kant op, waaronder topstukken uit de IJsselvallei. Maar wat wel verdwijnt met het sluiten van zo'n museum als Groningen of Zwolle is de binding die zulke instellingen hebben met de verzamelaars. De tientallen, soms honderden leden van plaatselijke of regionale organisaties die soorten inventariseren, tellen, registreren en heel dikwijls ook verzamelen. Planten, insecten, doodgereden vogels en zoogdieren (deze dieren schieten doen we tegenwoordig niet meer) – alles wordt opgenomen in de hiervoor beschreven vierdimensionale database van onze collecties. Regionale musea en de eraan verbonden vrijwilligers vormen de 'poten in de modder' van de wereldwijde registratie van het wel en wee van onze planeetbewoners. Dat allemaal zomaar laten verdwijnen is een cynische daad van onwetendheid. Dom en kwalijk. ◀

* De SNNC bundelt Naturalis, Museon, Teylers Museum, Universiteitsmuseum Utrecht, TwentseWelle, Natuurmuseum Fryslân, Natura Docet, Natuurmuseum Brabant, Natuurmuseum Nijmegen, Natuurhistorisch Museum Maastricht, Het Natuurhistorisch en (nog even) Ecodrome.